

<https://doi.org/10.53656/his2022-3-1-lev>

*View Over the Balkan Peninsula
Поглед над Балканите*

ВАСИЛ ЛЕВСКИ КАТО АНОНИМЕН АВТОР НА „ПИСМО ОТ БЪЛГАРИЯ“ ДО ВЕСТНИК „НАРОДНОСТ“

Доц. д-р Тодор Радев

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Статията анализира дописка до издавания в Букурещ вестник „Народност“, публикувана като „Писмо от България“ в два последователни броя през март 1869 г. Авторът не е посочил истинското си име, но е оставил специфични белези, които дават основание да се предположи, че зад анонимното обозначение стои Васил Левски. Приложени са съответните доказателства към формулираната теза. Дописката е важен извор за участието на Левски в четническата акция през 1867 г. Същевременно нейното цялостно съдържание допълва слабата изворова база за неговата първа организационна обиколка в България. Първата част на дописката е незабелязан от специализираната историография текст на Васил Левски.

Ключови думи: Васил Левски; Иван Касабов; „Млада България“; вестник „Народност“

През март 1869 г. вестник „Народност“, издаван и редактиран от Иван Касабов в Букурещ, публикува в два последователни броя обширна дописка, оформена като „Писмо от България“. Първата част на текста, поместена на последната, четвърта страница в брой 17 от 16 март, е без посочен автор¹⁾. Продължението е отпечатано на трета и четвърта (последна) страница в брой 18, излязъл на 23 март. След края на „писмото“ анонимният дописник се е подписал като „Един млад Карловчанин“²⁾.

Анонимното авторство на това „Писмо от България“, чиято втора част съдържа кратки сведения за участието на Васил Левски (отбелязан в текста като Васил Иванов) в четническия поход на Панайот Хитов по Стара планина и паралелни събития в Карлово и Войнягово, е вероятна причина дописката да не присъства в документалните сборници, включващи издирените до съответния момент исторически извори за живота и делото на Апостола (Strashimirov 2015, T.1 – 2, Levski 1973, 2009). Все пак е редно да се изтъкне, че в посветения на стотната годишнина от гибелта на великия национален герой документален сборник публикуваният на 23 март 1869 г. във

в. „Народност“ текст е посочен в обяснителна бележка за автобиографичните стихове на Левски (Levski 1973, 58). Осведомеността на редакторите вероятно е резултат от факта, че Иван Унджиев – автор на четирите издания на най-цялостната академична биография на Апостола, е използвал втората част на „Писмо от България“ като анонимен карловски извор за участието на Васил Левски в събития, свързани с преминаването на четата на Панайот Хитов през юли 1867 г. през старопланинския масив над Карлово (Undzhiev 2017, 129 – 130). Тайното слизание на знаменосеца от Балкана в родния му град и рискованата му среща с неговата майка Гина Кунчева са описани от авторитетния биограф с пиетет към синовните чувства на бъдещия Апостол на свободата (Undzhiev 2017, 128 – 129).

Тези специфични събития, съпътстващи четническия поход през 1867 г., не са отбелязани в следващите академични изследвания, третиращи биографията и националната мисия на Васил Левски. Това вероятно се дължи на предубеждение към обстоятелствения маниер на Ив. Унджиев. Логично изглежда и предположението, че продължителите на неговото историографско дело са считали проблема за окончателно разрешен. Друга възможна причина за игнорирането на дописката във в. „Народност“ от 23 март 1869 г. е преценката, че данните на нейния анонимен автор са несъществен изворов детайл, предхождащ най-значимата национална кауза на Васил Левски – изграждането на тайната комитетска структура в България, терминологично обозначавана като Вътрешна революционна организация³). Втората част на анонимното „Писмо от България“ е обект на пестелива констатация в посветения на Апостола цялостен документален летопис, оформен във вид на хронологически справочник (Vazvazova-Karateodorova, Noneva, Tileva 1987, 57). На този текст от в. „Народност“ специално внимание обръщат единствено Иван Радев и Пламен Павлов. Предприетият от Пл. Павлов паралелен анализ на втората част от дописката и автобиографичните стихове на Васил Левски се доверява на формулираната от Ив. Радев хипотеза, персонализираща неизвестния карловски дописник с младия по онова време (на 21 или 22 години) бъдещ фабрикант и предприемач Иван Грозев (Radev 2016, 186 – 190; Pavlov 2017, 151 – 156). По този повод е уместно да се има предвид фактът, че самият Ив. Радев отчита недостатъчната убедителност на своето предположение, което според него може да стимулира бъдещ историографски интерес към най-ранните журналистически данни за революционното битие на Апостола.

В този контекст подозрение, че двете части на „Писмо от България“ е възможно да са диктувани от Васил Левски в редакцията на в. „Народност“, формулира Крумка Шарова в своя исторически коментар за незавършената „Автобиография“ (Levski 2009, 190 – 191).

Насочваща функция за идентификацията на анонимния автор има използваното от него название – „Един млад Карловчанин“. Нереалистично

изглежда наличието на някаква съобщителна връзка към началото на 1869 г., по която такъв писмен материал да се транспортира безпрепятствено от Карлово към Букурещ. Възможността тази дописка с опасно съдържание да е пренесена от легално пътуващ към румънската столица османски поданик следва да се оцени като крайно рискована акция. Нелогичен изглежда и вариантът някой постоянен карловски жител да е предприел необмисления риск да изпрати подобни сведения до в. „Народност“, чието разпространение в България е забранено от османската цензура. Опасността се подсилва от всеизвестния и по онова време факт, че публикуваните във вестника текстове са обект на целенасоченото внимание на османското разузнаване. Излишен риск за личната сигурност на анонимния карловски автор е индикацията за неговата възраст. Важно е да се отбележи и липсата на съгражданин, родственик или сътрудник на Апостола (включително Иван Грозев), който след Освобождението, и особено на фона на обществената канонизация на Левски като национален герой, да се е изтъкнал като автор на изпълненото с любопитни сведения „Писмо от България“.

Тези съществени особености следва да се съчетаят с факта, че дописката, чиято втора част представя сведения за Васил Левски, хронологично предшестващи неговите организационни обиколки в българските земи, е отпечатана през март 1869 г. Известно е, че по това време Апостола е приключил първата си обиколка (11 декември 1868 – 24 февруари 1869 г.) и пребивава в Румъния от последните дни на февруари до началото на май 1869 г., когато започва своята втора обиколка. По всяка вероятност тогава той се отчита пред обезпечилите го финансово емигрантски дейци от „Българско общество“ и букурещкото българско читалище „Братска любов“ – структури, чийто печатен орган всъщност е в. „Народност“. Точно по това време започва емигрантското разграничение между т. нар. „млади“ и „стари“, предизвикано от прословутото „Прошение“, изпратено от „нотабилите“ на Добродетелната дружина до свиканата в Париж дипломатическа конференция на Великите сили по Критския проблем. Печатният облик на конфликта е предизвестен с публикуваната на 23 февруари 1869 г. уводна статия на Димитър Великсин, обхващаща три вестникарски страници на „Народност“⁽⁴⁾. Радикалното принципно разграничение на „младите“ от „старите“ е публично афиширано с уводната статия (представена като тематично продължение на статията на Д. Великсин) в излезлия на 2 март 1869 г. следващ брой на в. „Народност“. Нейният неназован автор очевидно е редакторът Иван Касабов. На „Прошението“ на „старите“ статията противопоставя дуалистичния „Мемоар“ на ТЦБК от 1867 г., обявен за истинска политическа програма на българския народ, а младата патриотична интелигенция – за национален политически авангард. „Най-напред трябва да забележим – акцентира Ив. Касабов, – че епитетът „млади“ не означава никаква младост в годините, но младост, здравост и успешност в началата.

Секий Българин, па колкото и да бъде стар той, само ако тупка в него горешо, родолюбиво сърце, което желае успех на народното дело, секий такъв Българин принадлежи на „младите“⁵⁾. Ескалиращият идейно-политически антагонизъм генерира през март 1869 г. формирането на групата „Млада България“ (замислена като секция на „Млада Европа“), вдъхновена от радикалните идеи и конспиративната практика на Джузепе Мацини (Hadzhinikolova 2014, 141 – 153; Burmov 1974, 151 – 154). Във вихъра точно на тези събития попада токущо завърналият се от България В. Левски. Както през есента на 1868 г., така и през март – април 1869 г. той усвоява идеите на мацинисткия тип революционен национализъм чрез направляващото посредничество на Иван Касабов (Gandev 1946, 77 – 80, 83 – 88).

Освен с Ив. Касабов по това време Васил Левски е в най-тесни идейни връзки и със своя съгражданин Теофан Райнов. Известно е, че Ив. Касабов и Т. Райнов подготвят документите, с които Апостола впоследствие потегля като таен пратеник на „Млада България“ за втората си организационна обиколка. Констатиран от специализираната историография е фактът, че Т. Райнов има важен принос за раждането на „Млада България“, като същевременно е и първостепенна фигура сред групата на шпионите патриоти от българската секция на т. нар. „Черен кабинет“, създаден като специална разузнавателна структура на Високата порта (Hadzhinikolova 2014, 144 – 146; Burmov 1974, 157 – 161). В този контекст съществено значение за ускореното концентриране на радикалната политическа емиграция около „Млада България“ има проведеното към средата на март 1869 г. събрание в Букурещ с участието на пристигналия с рисковано пътуване от Цариград ръководител на вербуваните в „Черния кабинет“ българи Манол Иванов. В заседанията на тайния форум, организиран с цел да координира действията на шпионите патриоти и „младите“, участва и Васил Левски (Sharova 2000, 17). Попаднал в ядрото на тази амбициозна емигрантска среда, Апостола се включва активно в подетата от „Млада България“ и в „Народност“ пламенна агитация за приобщаване на радикалните емигранти към новата формация. Разгорещените страсти предизвикват неочаквана конкурентна борба между в. „Народност“ и издания в Браила в. „Дунавска зора“, който решава да оспори агитационния монопол на редактирания от Ив. Касабов печатен орган върху всички „млади“ българи в Румъния. Първоначално основни центрове на „Млада България“ са читалищата на „младите“ в Букурещ и Гюргево, които съгласуват своите акции. Дописка от Гюргево до в. „Народност“, подготвена на 16 март 1869 г., изразява протест срещу опозицията на в. „Дунавска зора“. Текстът е подписан от 20 емигранти, обозначени като „Българи от Млада България“. Сред тях се открояват имената на Райчо Гръблев, Плакида Икономов, Иван Кършовски, Теофан Райнов и Васил Иванов (т.е. Левски)⁶⁾. Гюргевският протест на „младите“ не остава незабелязан от в. „Дунавска

зора“. Браилският „вестник на волните българи“ публикува отговор, който има характер на опит за помирение чрез призив към читателите сами да преценят какви печатни органи са спорешите периодични издания. „Тя („Народност“ – Т. Р.) – отбелязва „Дунавска зора“ – обнародва и един протест от Гюргево, подписан от няколко наши Българи от млада България“⁽⁷⁾. Участието на Апостола в тази акция на „младите“ косвено се потвърждава от изворовите индикации за неговото пребиваване по това време в Турну Мъгуреле и Гюргево при подготовката на втората му обиколка в България. Известно е, че Васил Левски и Христо Иванов (Големия или Книговезеца) преминават от Гюргево в Русе през април 1869 г. и бързо се завръщат на румънска територия. Планираната от тях конспиративна среща с бившия член на цариградската „Тайна дружина на верните приятели“ Стоил Попов (редактор на в. „Дунав“ и вероятно сътрудник на шпионите патриоти) не се осъществява (Marinov 1987, 53 – 54).

При това положение напълно логично е да се предположи, че обозначението „Един млад Карловчанин“ маркира принадлежността на интересуващия ни анонимен дописник на в. „Народност“ към току-що създадената формация „Млада България“. Този автор най-вероятно е Васил Левски. Логично изглежда и предположението, че дописката не е писана в Карлово, а в Букурещ. Свързан активно с каузата на „младите“, през март 1869 г. дописникът Васил Иванов (Левски) е млад и по възраст – според изворовия анализ в най-новите проучвания все още ненавършил 29 години (Boykov & Mitev 2021, 8 – 27; Sukarev 2021, 119 – 127). С висока степен на вероятност следва да се предположи, че двете части на „Писмо от България“ се базират на информация, добита от Апостола по време на първата му обиколка в България. Редно е, разбира се, да се има предвид и частичната граматическа корекция поради редакторските функции на Иван Касабов. Въпреки това в стилово отношение текстът видимо кореспондира с епистоларното наследство и другите запазени документи на Васил Левски. Допълнителен аргумент в този контекст е фактологичното съответствие между данните за Апостола в дописката и сведенията, съдържащи се в неговата незавършена поетична Автобиография.

Първата част на „Писмо от България“, незабелязана досега от специализираната историография, представя случаи на турски насилия над българите в Пловдивско и Карловско – основни зони на конспиративната дейност на Левски при първата му обиколка. Твърде вероятно изглежда Апостола да си е водил записки, проучвайки настроенията сред българите и готовността им за скорошно въстание. „Неисказаните и неописаните злоупотребления от страната на турците над бедните наши селяни – обяснява авторът в началото на дописката – както и над гражданите ни, мя накараха да зема перото и да ви опиша някои и други произволства на тези проклетници.“⁽⁸⁾

При пътуването си от Пловдив към Карлово той среща проснати на пътя между селата Ени-махле (днешното с. Долна махала) и Чукорлий (днешното с. Песнопой) двама селяни в окаяно физическо състояние. „Тогава любопитен от жалостното им положение – продължава дописката – бутнах конят си и завчас преближих до тях и ги попитах: какво търсите тук Байновци? (характерно за Левски обръщение – Т. Р.) и как достигнахте в това жалостно положение?“⁽⁹⁾ Оказва се, че селяните са от близкото до Карлово с. Дъбене. Турчин им задигнал вол и теле, видели го при опит да ги продаде на пазара в Пловдив, но усилията им да си върнат откраднатите животни чрез намеса на пловдивския мюдюрин и османския съд, не само че не дали резултат, но потърпевшите преживели и големи унижения. В характерния за В. Левски стил репликите на турците в текста са предадени на турски език – с кирилица и без превод. „Така не им стигнало – продължава дописката – гдето им потурчили волът и телето, ами същият Турчин, придружен още с едного стигат ги на пътят и ги смазват с бой.“ Авторът на „Писмо от България“ посъветвал пострадалите селяни да не замръкват на пътя и непременно да се придвижат към близкото село, а той потеглил с бърз ход към Дъбене – „бушнах коня и минах през селото им Дъбени, та известих в къщата им, и поръчах да отидат с една кола и да ги земат от Чукорлий“⁽¹⁰⁾.

Дописката включва получени сведения за ужасяващо насилие в близкото до Пловдив село Мючкюр (Прослав – настоящ квартал на Пловдив). Описаният случай наподобява известна сцена от емблематичния за епохата роман на Иван Вазов „Под игото“. Двама пловдивски турци излезли на лов в околностите на града. Насочили се към селото, влезли в къщата на местен българин и го принудили да ги гощава. След подобаващо пируване за чужда сметка неканените гости завързали стопанина и пред погледа на цялото семейство изнасилили 14-годишната му дъщеря. По-нататък дописката отново насочва читателите на в. „Народност“ към Карловския регион. Авторът вероятно е очевидец на нанесен жесток побой над българин от Пирдоп, продаващ вълна на пазара в Карлово. „Друг път пак като ся връщаха нашити (карловските – Т. Р.) продавачи от Калоферският пазар, който обикновено става всяка събота, един от тях, поради работата си, позакъснял малко нещо, и не можал да тръгне заедно с дружината си, но тръгнал сам, в дервента (клисурата) между Калофер и Метеризово (днешното с. Васил Левски – Т. Р.) искачат напреде му трима читаци, обират паричкити, които бил събрал от пазара, земат му част от стоката и напоследък му дръпват един бой, гдето едвам можал да се отърве жив.“⁽¹¹⁾ Цялата първа част на „писмото“ до в. „Народност“ всъщност е незабелязана колоритна илюстрация към първата организационна обиколка на Левски в България, за която специализираната историография изпитва недостиг от автентични извори. При пътуванията Апостола вероятно си е водил записки за унижителното битие на българите,

живеещи под сянката на падишаха. Текстът внушава, че търпените насилия са характерен белег на българското ежедневие. Очевидно във вестникарския текст е включена само част от събраната от автора информация, а за нейно хронологично начало закономерно служи предишното негово пребиваване в родния край с четата на Панайот Хитов през юли 1867 г. В този смисъл е анонсирано предстоящото продължение на „писмото“ в следващия брой на вестника. „Да зема да ви описвам – завършва първата част от дописката – на пространно тиранствата, сторени от правителството от 1867 насам, трябва да ви изпълня един цял тефтер, за това ще ся огранича да ви забележа само по-важните.“⁽¹²⁾

Втората част на „Писмо от България“, отпечатана като продължение в следващия брой на в. „Народност“, включва специфични сведения за четническите акции от 1867 – 1868 г., добити „на терен“ към края на 1868 – началото на 1869 г. При пребиваването си в Карловския регион авторът проявява разбираем интерес към някои последици от четническия поход на П. Хитов, свързани със собственото му участие в тогавашните събития. Дописката отбелязва, че когато четите на Панайот Хитов и Филип Тотю преминали през 1867 в България, „двама души от хъшовити“ слезли край Карлово и влезли във връзка с младия дюлгерин Иван Тюримето, „момче пълно с народни чувства“. Вероятно по някаква предварителна уговорка за дюлгерина били предвидени пари за доставяне на барут. Иван Тюримето насочил хъшовете към друг младеж от Карлово – сина на богатия бивш карловски гражданин Васил Пулиев (родственик на известните търговци и предприемачи братя Пулиев), който изпълнил рискованата поръчка. След успешната акция хъшовете се оттеглили в Балкана, но впоследствие младите карловски патриоти стават жертва на предателство. „Азиатските варвари тутакси олавят Ивана Тюримето – описва случая дописката – че после и Христа (тъй се казва синът на Василча Пулиева)“⁽¹³⁾. Двата младежи първоначално били отведени от заплътетата в Пловдив, а след това – последователно в София, Търново и Русе. Навсякъде били изтезавани и накрая били изпратени да излежаваат произнесените присъди във Видинската крепост.

Произшествието с карловските младежи, които са близки приятели на Левски, е отразено в поетичната Автобиография на Апостола (Strashimirov 2014, Т.1, 218). Стихотворният разказ вероятно предшества хронологически както публикуваната във в. „Народност“ дописка, така и първата обиколка на В. Левски в България. Гледната точка на Автобиографията е тайното пребиваване на Апостола в родния му град при преминаването на четата на П. Хитов през Карловския балкан. Стиховете изтъкват, че Левски не е осъществил желаната среща с Иван Тюримето и Тинко (Христо) Пулиев, тъй като тайната му кореспонденция с тях попаднала в ръцете на предател, чиито донесения до османската власт предизвикали ареста

и следващите прекеждия на младежите. Най-вероятно връзката на споменатите в дописката харамии с карловските приятели на Апостола предшества преминаването на четата на П. Хитов през централната част на Стара планина. Сравнителният анализ на двата извора генерира впечатлението, че планът на четническия поход е разчитал на предварително уговорени бази в Балкана за допълнително снабдяване с боеприпаси. Автобиографията и дописката се разминават по този повод единствено по въпроса за затворническата присъда на Иван Тюримето и Христо Пулиев. В първия случай затворническият срок е 3 години, а във втория – 4 години. Вероятно при тайното си пребиваване в Карлово в началото на 1869 г. Левски е коригирал сведенията си.

Във връзка с тези събития Ив. Унджиев описва в своята биография на Апостола споменатата вече среща на В. Левски с неговата майка, довела впоследствие до разпит на Гина Кунчева в конака (Undzhiev 2017, 128). По този повод освен на анализираната анонимна дописка във в. „Народност“ биографът се позовава и на данните в незавършената поетична Автобиография на В. Левски и издаденото с дата 1872 г. (реално през април 1873 г.) мемоарно съчинение на Панайот Хитов, редактирано от Любен Каравелов. При внимателен прочит на войводските сведения обаче не се срещат каквито и да било данни за осъществена среща на знаменосеца с неговата майка. „Байряктаринът ми – спомня си войводата, – който беше родом из Карлово, ма помоли да го пусна да иде дома си и да са види с майка си. Аз му дадох воля да иде, но рекох му да бъде осторожен. Той отиде, но върна са с половин душа. В онова време един турски офицерин помолил правителството да му даде дозволение да иде на планината и да донесе главите ни, а байряктаринът ми са известил за това и прибързал да ми яви“ (Hitov 1872, 80 – 81). В по-късното издание на същото мемоарно съчинение на легендарния войвода, редактирано от Александър Бурмов, е включен и краткият войводски дневник. „Тоя ден – лаконично отбелязва Панайот Хитов на 7 юли 1867 г. – дякон В. Левски слезна в Карлово“ (Hitov 1940, 142). Сведения по този повод липсват в четническия дневник, воден от Иван Кършовски, който е предварително обучен за шифрована кореспонденция от Стара планина към ръководството на Добродетелната дружина в Букурещ и изпълнява функциите на писар. Във връзка с пребиваването на четата в „Карловската планина“ с дата 11 юли 1867 г. в този дневник е отбелязан само сблъсъкът на четниците с „турци, преоблечени във влашки каракачански дрехи“ (Strashimirov 2015, Т.2, 294). Кратък анонс за разрешеното от войводата отделяне на знаменосеца В. Левски от четническия отряд и тайното му пребиваване в Карлово за среща с майка му е представен от Стефан Караков в неговия сборник, обединил сведенията на П. Хитов и други съвременници на Апостола, които безспорно са

се срещали с него (Karakostov 1987, 56). Същият сборник включва и пасаж от втората част на дописката на анонимния „млад карловчанин“. Цитираният текст маркира репресиите на османските потери във Войнягово, предизвикани от слухове за слизване на знаменосеца на четата и в това село за среща с ятаци (Karakostov 1987, 68). Редно е да се отбележи, че описаното от Ив. Унджиев трогателно тайно свиждане между син и майка трябва да се отнесе в сферата на хипотезите, тъй като биографът смесва събитието с разпита на Гина Кунчева в карловския конак към края на юни 1869 г. по повод т. нар. „Сопотска случка“ – аферата, предизвикана от попадналото в органите на османската власт палто с ползваното от Левски фалшиво тескере, издадено на името на калофереца Иван Фетваджиев (Karaivanov 2014, 43 – 44). Спомените на Васил Караиванов свидетелстват за тайното пребиваване на неговия първи братовчед в Карлово от вечерта на 7 юли до ранната утрин на 9 юли 1867 г. От този извор личи, че Левски най-напред се отбива в хана на Васил Караиванов, където разбира за ареста на своя братовчед и отвеждането му за съд в Търново. Апостола пренощува в хана, подслонен от вуйна си Ана Караиванова. Автентичните спомени на В. Караиванов отбелязват и сведенията, които В. Левски получава вероятно от вуйна си за съдбата на Иван Тюримето и Христо Пулиев, но няма данни за негова среща по това време с майка му (Karaivanov 2014, 119).

Дописката дава възможност да се поправи и друга допусната от Ив. Унджиев неточност. Анализирайки нейната втора част, биографът отчита споменатия арест на ханджията Васил Караиванов като последица от тайното слизване на знаменосеца на Панайот Хитов от Балкана в Карлово. Текстът обаче се отнася за друг първи братовчед на Левски по майчина линия. „Заборавах от начало да ви кажа – информира дописникът – че най-напред като се появиха четите в Балкана, правителството олови едно младо 14-годишно момче на име Х-а Васил (т.е. Христо Василев Караиванов – Т. Р.), което е лелин син на горепомянутият Василя Иванова, че някои Турци били уш видели като влязал последний в къщата на първий“⁽¹⁴⁾. Дописката дава възможност да се разбере, че при първата си обиколка Левски е получил в родния си град информация, че намиращият се в юношеска възраст негов братовчед Христо Караиванов в продължение на 5 месеца бил влачен по затворите в Карлово, Пловдив, София, Русе и Търново. След това тежко изпитание момчето се върнало в Карлово, но „като че беше из гроб извадено“⁽¹⁵⁾. Фактът, че дописката визира не по-големия по възраст Васил Караиванов, а юношата Христо Караиванов, личи от следващия в текста показателен пасаж, посветен на карловските Христовци. Този пасаж видимо е вдъхновен от библийските познания на Левски, придобити в битността му на йеродиякон Игнатий. „Умното Турско правителство – иронизира дописникът – по-добре струваше ако последваше примера на Евреити, които като чуха че се е родил Христос, ре-

шиха и избиха хиляди новородени деца с цел дано се случеше и Христос между тях. Същата постъпка трябваше да направи и Турското правителство, например: да излови всичките Карловски Христювци и да ги прекачише на въжето (според Митхат-пашовата система), че хелбети щеши да се случи между тях желязният му Христо¹⁶⁾.

Втората част на дописката обръща специално внимание на османските репресии през лятото на 1867 г в с. Войнягово. Даскалуването на В. Левски в селото от април 1864 до февруари 1866 г., естествено, е съпроводено от приятелства и познанства с местните младежи (Undzhiev 2017, 101 – 104). Това логично предизвиква у Апостола интерес към събитията във Войнягово след внезапното прекратяване на учителските му ангажименти. Както в „Писмо от България“, така и в поетичната Автобиография липсват данни за негово слизване в селото по време на четническия поход. Очевидно Левски изобщо не е имал такова намерение поради премеждията, които го съпътстват при напускането на Карлово, а освен това знаменосецът има разрешение от войводата П. Хитов за тайно слизване само в родния си град. Сведенията в дописката за войняговските събития очевидно са добити от Васил Левски при първата му организационна обиколка. „Същото лято – отбелязва дописникът за произшествията през 1867 г. – селото Войнягово (2 часа от Карлово) пропищя кански от мъки – потери върху потери пълнеха селото от единия край до другия, и какво правеха тези потери? Търсеха едно наше карловче на име Васил Иванов (Левски – Т. Р.), бивши некогаш учител в това село и от после забегнал в Влашко, от дете преминал уш и той с хайдутити, които дошле в Балкана над Карлово, слезъл бил в селото да се намери с негови ятаци – такъв слух се бе раздавал за него в това време. Клетите селяни колкото бой изядоха, от колкото масраф излязоха, за да хранят бесните Турски потери един само Бог знай¹⁷⁾. Според дописката при ексцесиите във Войнягово през лятото на 1867 г. най-потърпевши били чорбаджията, свещеникът и даскалът.

Особено внимание заслужава заключителният текст на „Писмо от България“. Авторът недоумява, че въпреки описаните от него насилия и тежестта на непрекъснато увеличаваните от османската власт данъци българите славословели султана с надеждата падишахът да разреши справедливо българския църковен въпрос. Точно този пасаж, необяснимо пренебрегнат от специализираната историография, най-ярко откроява предполагаемото авторство на Васил Левски. Според дописника „хиляди пъти по-добре бихме сторили ако това славословие бихме държали за здравето и благоденствието на храбрите наши войводи: Х. Димитра, Тотя, Панайота и Дяда Иля, защото от тях само можем да очакваме решението на българските въпроси? Единственото избавление от неносните Турски неправди стои в собствените български ръце; – жив пример за това имаме лятошните чети: 150 души въоружени българи (обединената чета на Хаджи Димитър и Стефан Кара-

джа през 1868 г. – Т. Р.) разклатиха от основание Турската империя, ами ако ся подигнеше едно по-голямо число Българи, какво биха направили?“⁽¹⁸⁾.

Анализът на дописката, която с висока степен на вероятност самият Васил Левски публикува като анонимен автор през март 1869 г. в два последователни броя на в. „Народност“ под заглавието „Писмо от България“, оформя гледището, че този текст е важен исторически извор както за ръководения от Панайот Хитов четнически поход през 1867 г. и някои последици за българите, живеещи в зоните на акцията, така и за първата организационна обиколка на Апостола. Тази дописка би следвало да допълни оскъдната изворова база за дейността и идеите на Левски при тайната му мисия в българските земи от 11 декември 1868 до 24 февруари 1869 г. В основни линии това „Писмо от България“ е в синхрон с тезата, че при първата си организационна обиколка в българските земи Апостола вероятно все още се придържа към т.нар. четническа тактика, актуализирана с идеята за предварителна подготовка на вътрешни чети, които имат предназначението да подсилят нахлуващите от Сърбия и Румъния въоръжени отряди на българската емиграция (Sharova 2000, 17 – 30). Дописката прави впечатление с издържания според стила на Левски конспиративен принцип. Напълно наясно с факта, че публикациите във в. „Народност“ са обект на специалното внимание на шпионския „Черен кабинет“, авторът споменава имената само на съпричастни с освободителната кауза личности, които вече са компрометирани пред османската власт. Текстът нагледно свидетелства и за неговата констатация, че българският народ все още няма необходимата психологическа нагласа за мащабна въстаническа акция. В този смисъл са отчетени негативите както от отсъствието на системна революционна подготовка и необходимото въоръжение, така и от раздвоението на българския освободителен национализъм поради тактически демонстрираното пред Високата порта верноподаничество, използвано за целите на църковното движение.

БЕЛЕЖКИ

1. Народност, год. II, № 17, 16 март 1869 г., 68.
2. Народност, год. II, № 18, 23 март 1869 г., 71 – 72.
3. Този исторически извор отсъства в специализираната историография, представяща всеобхватно живота, делото и последвалата обществена канонизация на Левски като национален герой (Genchev, 1987; Pavlovska 1993; Todorova 2009; Stoyanov 2012). Втората част на „Писмо от България“ е забелязана, но само е маркирана от Александър Бурмов в обяснителна бележка като илюстрация за набиращите скорост революционни тенденции в идеологията на „Млада България“ (Burmov 1974, Т.2, 153).
4. Народност, год. II, № 14, 23 февруари 1869 г., 53 – 55.

5. Народност, год. II, № 15, 2 март 1869 г., 57.
6. Народност, год. II, № 19, 30 март 1869 г., 75.
7. Дунавска зора, год. II, № 22, 13 април 1869 г., 88.
8. Цитираните извори целенасочено са оставени в оригинален граматически вид.
9. Народност, год. II, № 17, 16 март 1869 г., 68.
10. Пак там.
11. Пак там.
12. Пак там.
13. Народност, год. II, № 18, 23 март 1869 г., 71 – 72.
14. Народност, год. II, № 18, 23 март 1869 г., 72.
15. Пак там.
16. Пак там.
17. Пак там.
18. Пак там.

ЛИТЕРАТУРА

- БОЙКОВ, Г.; МИТЕВ, П., 2021. Документални свидетелства за годината на раждане на Васил Левски. *История*. **29**(1), 8 – 27. ISSN 0861-3710 (Print), ISSN 1314-8524 (Online)
- БУРМОВ, А., 1974. *Избрани произведения*. Т. 2. София: БАН.
- ВАСИЛ ЛЕВСКИ. 1973. *Документално наследство*. Под редакцията на К. ВЪЗВЪЗОВА-КАРАТЕОДОРОВА и Н. ГЕНЧЕВ. София: Наука и изкуство.
- ВАСИЛ ЛЕВСКИ. 2009. *Документи*. Т. 2. Съставители: Кр. ШАРОВА и Цв. НУШЕВ, ред. Д. ДОЙНОВ. София: Златен змей. ISBN 978-954-523-109-4.
- ВЪЗВЪЗОВА-КАРАТЕОДОРОВА, К.; НОНЕВА, З.; ТИЛЕВА, В., 1987. *Васил Левски. Документален летопис 1837 – 1873*. София: Д-р Петър Берон.
- ГАНДЕВ, Х., 1946. *Васил Левски. Политически идеи и революционна дейност*. София: Дирекция на народната култура.
- ГЕНЧЕВ, Н., 1987. *Васил Левски*. София: Военно издателство.
- КАРАИВАНОВ, П. 2014. *Васил Левски по спомени на Васил Караиванов – първи братовчед на Апостола*. София: Караиванови – НК. ISBN 978-619-901-10-10.
- КАРАКОСТОВ, С., 1987. *Левски в спомените на съвременниците си* (Второ издание). София: Партиздат.
- МАРИНОВ, М., 1987. *Христо Иванов Големия. Личност и дело*. София: Отечествонен фронт.

- ПАВЛОВ, П., 2017. *Левски: другото име на Свободата*. София: A&T Publishing Ltd. ISBN 978-619-7106-48-0.
- ПАВЛОВСКА, Ц., 1993. *Васил Левски и Вътрешната революционна организация*. София: Св. Георги Победоносец.
- РАДЕВ, И., 2016. *Живот по Трета книга на Пророк Ездра*. София: Тангра – ТанНакРа. ISBN 978-954-3781-44-7.
- СТОЯНОВ, И., 2012. *Нови ирихи върху идейните възгледи и личността на Васил Левски*. Велико Търново: Св. св. Кирил и Методий. ISBN 978-954-524-850-4.
- СТРАШИМИРОВ, Д., 2015. *Васил Левски. Живот, дела, извори*. Т. 1. София: Изток – Запад. ISBN 978-619-152-368-9.
- СТРАШИМИРОВ, Д., 2015. *Васил Левски. Живот, дела, извори*. Т. 2. София: Изток – Запад. ISBN 978-619-152-593-5.
- СУКАРЕВ, В., 2021. За деня на раждане на Васил Левски. *История*. 29(2), 119 – 127. ISSN 0861-3710.
- ТОДОРОВА, М., 2009. *Живият архив на Васил Левски и създаването на един национален герой*. София: Парадигма. ISBN 978-954-326-094-2.
- УНДЖИЕВ, И., 2017. *Васил Левски. Биография* (Четвърто издание). София: Проф. Марин Дринов. ISBN 978-954-322-736-5.
- ХАДЖИНИКОЛОВА, Е., 2014. Мацинизмът в революционното движение, или още за съществуването на формацията „Млада България“ (1868 – 1869). *Исторически преглед*. 70 (1 – 2), 141 – 153. ISSN 0323-9748.
- ХИТОВ, П., 1872. *Моето пътуване по Стара планина и животописанието на някои български стари и нови войводи*. Под редакцията на Л. КАРАВЕЛОВ. Букурещ.
- ХИТОВ, П., 1940. *Моето пътуване по Стара планина*. Под редакцията на Ал. БУРМОВ. София: Хемус.
- ШАРОВА, К., 2000. Планът за въстание в България през 1869 г. и идеята на В. Левски за вътрешни чети. В: *Българското революционно движение в навечерието на създаването на БРЦК 1869 г.* София: ГорексПрес, 7 – 30. ISBN 954-616-055-5.

REFERENCES

- BOYKOV, G. & MITEV, P., 2021. Documentary Evidence About The Year Of Birth Of Vasil Levski. *Istoriya-History*. 29(1), 8 – 27. ISSN 0861-3710.
- BURMOV, A., 1974. *Izbrani proizvedeniya*. Т. 2. Sofia: BAN.
- LEVSKI, V., 1987. *Dokumentalno nasledstvo*. Edited by K. VAZVAZOVA-KARATEODOROVA & N. GENCHEV. Sofia: Nauka i izkustvo.
- VASIL LEVSKI. 2009. *Dokumenti*. Т. 2. Edited by K. SHAROVA, C. NUSHEV & D. DOYNOV. Sofia: Zlaten zmey. ISBN 978-954-523-109-4.

- VAZVAZOVA-KARATEODOROVA, K.; NONEVA, Z. & TILEVA, V., 1987. *Vasil Levski. Dokumentalen letopis 1837 – 1873*. Sofia: D-r Petar Beron.
- GANDEV, H., 1946. *Vasil Levski. Politicheski idei i revolyutsionna deynost*. Sofia: Direktsiya na narodnata kultura.
- GENCHEV, N., 1987. *Vasil Levski*. Sofia: Voenno izdatelstvo.
- KARAIVANOV, P., 2014. *Vasil Levski po spomeni na Vasil Karaivanov – parvi bratovched na Apostola*. Sofia: Karaivanovi – NK. ISBN 978-619-901-10-10.
- KARAKOSTOV, S., 1987. *Levski v spomenite na savremennitsite si. Second edition*. Sofia: Partizdat.
- MARINOV, M., 1987. *Hristo Ivanov Golemiya. Lichnost i delo*. Sofia: Otechestven front.
- PAVLOV, P., 2017. *Levski: drugoto ime na Svobodata*. Sofia: A & T Publishing LTD. ISBN 978-619-7106-48-0.
- PAVLOVSKA, C., 1993. *Vasil Levski i Vatrešnata revolyutsionna organizatsiya*. Sofia: Sv. Georgi Pobedonosets.
- RADEV, I., 2016. *Zhivot po Treta kniga na Prorok Ezdra*. Sofia: Tangra – TanNakRa. ISBN 978-954-3781-44-7.
- STOYANOV, I., 2012. *Novi shtrihi varhu ideynite vazgledi i lichnostta na Vasil Levski*. Veliko Tarnovo: Sv. Sv. Kiril i Metodiy. ISBN 978-954-524-850-4.
- STRASHIMIROV, D., 2014. *Vasil Levski. Zhivot, dela, izvori*. T. 1. Sofia: Iztok – Zapad. ISBN 978-619-152-368-9.
- STRASHIMIROV, D., 2015. *Vasil Levski. Zhivot, dela, izvori*. T. 2. Sofia: Iztok – Zapad. ISBN 978-619-152-593-5.
- SUKAREV, V., 2021. About The Day Of Birth Of Vasil Levski. *Istoriya-History*. **29**(2), 119 – 127. ISSN 0861-3710.
- TODOROVA, M., 2009. *Zhiviyat arhiv na Vasil Levski i sazdavaneto na edin natsionalen geroy*. Sofia: Paradigma. ISBN 978-954-326-094-2.
- UNDZHIEV, I., 2017. *Vasil Levski. Biografiya* (Chetvarto izdanie). Sofia: Prof. Marin Drinov. ISBN 978-954-322-736-5.
- HADZHINIKOLOVA, E., 2014. Matsinizmatvrevolyutsionnotodvizhenieili oshtezasashtestvuvanetonafomatsiyata“MladaBalgariya”(1868–1869). *Istoricheski Pregled (Historical Review)*. **70** (1 – 2), 141 – 153. ISSN 0323-9748.
- HITOV, P., 1872. *Moeto patuvane po Stara planina i zhivotopisanieto na nyakoi balgarski stari i novi voyvodi*. Edited by L. KARAVELOV. Bucharest.
- HITOV, P., 1940. *Moeto patuvane po Stara planina*. Edited by AL. BURMOV. Sofia: Hemus.

SHAROVA, K., 2000. Planat za vastanie v Bulgariya prez 1869 g. i ideyata na V. Levski za vatreshni cheti. In: *Balgarskoto revolyutsionno dvizhenie v navecherieto na sazdavaneto na BRTZK 1869 g.* Sofia: GoreksPres, 7 – 30. ISBN 954-616-055-5.

VASIL LEVSKI AS THE ANONIMOUS AUTOR OF THE “LETTER FROM BULGARIA” TO THE NEWSPAPER “NARODNOST”

Abstract. The scientific paper analyzes an anonymous report to the Bucharest newspaper “Narodnost” published as “Letter from Bulgaria” in two consecutive issues in March 1869. The author of the report has not revealed his real name but has nevertheless left specific indicative signs that give material reason to believe this person was Vasil Levski himself. The thesis formulated herewith is supported by relevant evidence. The anonymous report is an important historical evidence for the participation of Vasil Levski in the revolutionary detachment action of 1867. At the same time, its overall contents complement the insufficient sources about his first organisational tour in Bulgaria. The first part of the anonymous report is an authentic text written by Vasil Levski, which has remained unnoticed by the specialized historiography.

Keywords: Vasil Levski; Ivan Kasabov; Young Bulgaria; newspaper Narodnost

✉ **Dr. Todor Radev, Assoc. Prof.**

ORCID ID: 0000-0001-8416-0076

University of Plovdiv

24, Tzar Asen St.

4000 Plovdiv, Bulgaria

E-mail: todor.radev@uni-plovdiv.bg